

Töötamine millal ja kus tahes ning selle mõju töömaailmale

Sissejuhatus

Uus info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) on kujundanud põhjalikult ümber igapäevatöö ja -elu 21. sajandil. IKT-vahenditega saavad inimesed suhelda millal tahes sõprade ja sugulastega, samuti töökaaslaste ja ülemustega, ent paraku on see hõlbustanud ka palgatöö tungimist ruumi ja aega, mis jääb tavaliselt eraelu jaoks. Selles arengus on olnud oluline roll palgatöö eemaldumisel tavapäraest kontoriruumidest. Kontoritööd ja teadmistööd laiemalt toetab tänapäeval internet ning töötada saab peaaegu kus tahes ja millal tahes. Selline ruumisõltumatus on muutnud tehnika rolli töökeskkonnas, tekitades uusi võimalusi, kuid ka uusi probleeme.

Käesolevas aruandes uuritakse, kuidas mõjutab kaugtöö / IKT-põhine liikuv töö töömaailma. Kaugtööd / IKT-põhist liikuvat tööd saab määratleda kui IKT-vahenditega (nutitelefonid ning tahvel-, süle- ja lauaarvutid) töötamist väljaspool tööandja ruume. Aruandes on kokkuvõtlik ülevaade uuringutest, mille on teinud Eurofoundi Euroopa korrespondentide võrgustik kümnes Euroopa Liidu liikmesriigis – Belgias, Hispaanias, Itaalias, Madalmaades, Prantsusmaal, Rootsis, Saksamaal, Soomes, Ungaris ja Ühendkuningriigis – ning ILO riikide eksperdid Argentiinas, Brasiilias, Indias, Jaapanis ja USAs. Neil paluti kogutud andmed läbi vaadata ja teha tähelepanekute kokkuvõtte ning uurida kaugtöö / IKT-põhise liikuva töö teemalist kirjandust oma riikides.

Aruandes on liigitatud kaugtöö / IKT-põhise liikuva töö tegijad töötamiskoha järgi (kodu, kontor või mujal) ning selle järgi, kui intensiivselt ja sageli nad töötavad IKT-vahenditega väljaspool tööandja ruume. Tuvastati järgmised rühmad: töötajad, kes teevad kaugtööd regulaarselt kodust; väikese kuni keskmise liikuvusega töötajad, kes teevad kaugtööd / IKT-põhist liikuvat tööd ajuti, viibides väikese kuni keskmise sagedusega väljaspool tööandja ruume; ning väga liikuvad töötajad, kes teevad kaugtööd / IKT-põhist liikuvat tööd sageli, töötades eri kohtades, sealhulgas kodus.

Et analüüsida kaugtöö / IKT-põhise liikuva töötamise ulatust eri riikides ning mõju tööajale, töötulemustele, töö-

ja eraelu tasakaalule ning tervisele ja heaolule, kasutati riikide uuringutest pärit teavet, mida täiendasid kuuenda Euroopa töötingimuste uuringu andmed. Aruandes on vaadeldud ka valitsuste, sotsiaalpartnerite ja ettevõtjate kaugtöö / IKT-põhise liikuva töö teemalisi poliitikaalgatusi. Uuringu tähelepanekutest võib olla abi digitehnika, õiglaste töötingimuste ja inimväärse töö teemal tõhusa poliitika väljatöötamisel Euroopas ja mujal maailmas.

Peamised tähelepanekud

Kaugtöö / IKT-põhise liikuva töö esinemine eri riikides on seatud peale tehnika arengu ka olemasolevate majandusstruktuuride ja töökultuuriga. Käesolevas aruandes analüüsitud riikidest on kaugtöö / IKT-põhise liikuva töö osakaal suur näiteks Jaapanis, Madalmaades, Rootsis, Soomes ja USAs. Kokkuvõttes on kaugtöö / IKT-põhise liikuva töö tegijate osakaal töötajate seas väga erinev – sõltuvalt riigist, elukutsest, valdkonnast ja selle töötamisviisi sagedusest 2%...40%. Keskmiselt teeb EL 28 riikides kaugtööd / IKT-põhist liikuvat tööd 17% töötajatest. Enamikus riikides teeb enamik töötajatest kaugtööd / IKT-põhist liikuvat tööd pigem ajuti kui korrapäraselt. Kaugtöö / IKT-põhine liikuv töö on tavapärasem spetsialistide ja juhtide seas, ent sageli teevad seda ka kontorite abitöötajad ja müügitöötajad. Sugude järgi teevad mehed kaugtööd / IKT-põhist liikuvat tööd üldiselt suurema tõenäosusega kui naised. Samas on korrapäraselt kodus kaugtööd tegevaid naisi rohkem kui mehi. See viitab, et kaugtöö / IKT-põhise liikuva töö tavade kujundamisel on teatud roll riigi soorollidel ning töö- ja pereelu mudelitel.

Kaugtöö / IKT-põhise liikuva töö korral peavad töötajad positiivseks lühemat tööleminekuaega, tööaja suuremat sõltumatust, mis võimaldab suuremat paindlikkust tööaja korraldamisel, paremat üldist töö- ja eraelu tasakaalu ning suuremat tööviljakust. Ettevõtetele tuleb kasuks töö- ja eraelu parem tasakaal, millega võib suureneda motivatsioon ja väheneda tööjõu voolavus ning suureneda tööviljakus ja tõhusus, ning samuti vähenevad vajalik kontoripind ja seonduvad kulud. Kaugtöö / IKT-põhise liikuva töö puudusteks on pikem tööaeg, palgatöö ja eraelu kattumine (töö tungimine eraellu) ning töö intensiivistumine. Näib, et kodus töötavad kaugtöötajad

teatavad paremast töö- ja eraelu tasakaalust, kuid väga liikuvatel töötajatel on suurem risk kahjustada tervist ja heaolu. Samuti näib, et osalise või ajutise kaugtöö / IKT-põhise liikuva töötamisega kaasneb parem eeliste ja puuduste tasakaal. Kaugtööd / IKT-põhist liikuvat tööd tegevate naiste tööaeg on tavaliselt lühem kui meestel ning näib, et naised saavutavad veidi parema töö- ja eraelu tasakaalu.

Seega on tähelepanekud kaugtöö / IKT-põhise liikuva töö mõju kohta väga ebaselged ning on seotud mitme teguriga: IKT-vahendite kasutamisega, töötamiskohaga konkreetses töökeskkonnas, töö- ja eraelu piiri hägustumisega ning eri elukutsete eripäraga. Seda, kas teatatud tulemused on positiivsed või negatiivsed, näib otsustavat see, kas kaugtöö / IKT-põhine liikuv töö asendab või ainult täiendab kontoritööd.

Euroopa kaugtöö raamkokkuleppes (2002) on kaugtöö / IKT-põhise liikuva töö võimalikke eeliseid ja riske Euroopa Liidu liikmesriikides mõnevõrra käsitletud, kuid väljaspool liitu sellist raamistikku ei ole. Mõni riik on käivitanud algatused, mille raames käsitletakse kaugtöö / IKT-põhise liikuva töö tegijate töötingimusi, kuigi neist enamik on seotud kodus tehtava ametliku kaugtööga. Valitsuste, sotsiaalpartnerite ja ettevõtete algatustes on alles hiljuti hakatud käsitlema muid kaugtöö / IKT-põhise liikuva töö vorme, näiteks mitteametlikku ületunnitööd, kehtestades sellisele ületunnitööle piiranguid.

Poliitikasoovitused

- Et IKT-vahendite kasutamine väljaspool tööandja ruume on kasulik nii töötajatele kui ka ettevõttele, peaksid poliitikakujundajad võtma eesmärgiks süvendada positiivset ja vähendada negatiivset mõju, näiteks edendades osalise tööajaga kaugtööd / IKT-põhist liikuvat tööd ja samas piirates mitteametlikku täiendavat kaugtööd / IKT-põhist liikuvat tööd või väga liikuvat kaugtööd / IKT-põhist liikuvat tööd, millega kaasneb pikk tööaeg.
- Tööaja korraldus on praktikas muutumas ja see peaks kajastuma tööaja eeskirjades. Eriti oluline on käsitleda täiendavat kaugtööd / IKT-põhist liikuvat tööd, mida saab käsitada tasustamata ületunnitööna, ja tagada minimaalne puhkeaeg.
- Töötervishoiu ja tööohutuse ennetuspõhimõtete ning tervise ja ohutuse õigusaktide kohaldamisel kaugtöö / IKT-põhise liikuva töö suhtes on suur probleem, et väljaspool tööandja ruume asuvat töökeskkonda on keerukas jälgida. Neid probleeme aitab poliitikakujundajatel lahendada Euroopa Tööohutuse ja Töötervishoiu Agentuuri (EU-OSHA) projekt „IKT-ga ja töötamiskohaga seotud uute ja tekkivate tööohutuse ja töötervishoiu riskide prognoos aastaks 2025“.
- Kaugtöö / IKT-põhise liikuva töö potentsiaali täielikuks kasutamiseks ja töötajate töötingimuste parandamiseks vajavad töötajad ja nende juhid koolitust ja teabealgatusi, mis käsitlevad IKT-vahendite tõhusat kasutamist kaugtööl, samuti võimalikke riske ja seda, kuidas tõhusalt hallata paindlikkust, mida selline töökorraldus võimaldab.
- Kaugtööl / IKT-põhisel liikuvatel tööl võib olla oma osa poliitikas, mille eesmärk on edendada kaasavaid tööturges ja ühiskondi, sest mõne riigi näitel on näha, et selline töö suurendab teatud rühmade, näiteks eakate töötajate, lastega noorte naiste ja puudega inimeste osalemist tööturul.
- Kaugtöö / IKT-põhise liikuva töö üldraamistiku väljatöötamisel on olulised valitsuste algatused ning riikide või valdkondade kollektiivlepingud. Selles raamistikus tuleb jätta piisavalt ruumi sellise erikorra väljatöötamiseks, milles arvestatakse nii töötajate kui ka tööandjate vajadusi ja eelistusi.
- Arvestada tuleks tähelepanekuid erinevate töötingimuste kohta eri liiki kaugtööl / IKT-põhisel liikuvatel töötajatel, näiteks kodus või väga liikuvatel töötajatel. Poliitikameetmetega tuleks kõrvaldada põhjused, mis uuringu järgi kahjustavad töötingimusi.

Lisateave

Aruanne „Working anytime, anywhere and its effects on the world of work“ (Töötamine millal ja kus tahes ning selle mõju töömaailmale) on avaldatud veebilehel www.eurofound.europa.eu/publications.

Lisateave: Oscar Vargas, teadusjuht, ova@eurofound.europa.eu.